

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ — 15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1927

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", —ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Α της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

[ΓΡΑΜΜΕΝΗ ΑΠΟ ΕΝΑΝ ΙΔΡΥΤΗ]

Χρόνια δὲν ἀσχολήθηκα μὲ τὸν Ἐκπαιδευτικὸν Δημοτικισμό, πού τὸν ἀντιπροσώπευε ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος. Τοῦτο δὲν ὀφείλεται σὲ ὄψιμη ἀδιαφορία γιὰ τὴν τύχη μιᾶς ἰδέας πού ποτὲ δὲν ἔλαψα νὰ τὴ θεωρῶ σὰν ἐθνικὴ ἀνάγκη.

Ἄλλ' ἀπὸ τὰ 1916 —ἀφότου ἄρχισε ἡ ἀγωνία ἀπὸ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ ἀλληλοφάγωμα, καὶ ἀκολούθησαν ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ οἱ βραχνάδες τῶν Στρατιωτικῶν Διχτατοριῶν — ἡ προσοχή μου, ὅπως καὶ τοῦ κάθε πολίτη ποῦμαθε νὰ ποιεῖ τὸν τόπον του, δὲν ἦταν εὐκόλως ν' ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὸ συμφροδιασμένο Σύνολο γιὰ νὰ παρακολουθήσει τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Δημοτικισμοῦ τὴν προσπάθεια, πού τὰ ὁποιαδήποτε ἀποτελέσματα της, τὰ ἔμμεσα πάντοτε, ἐπρόκειτο νὰ φανερωθοῦν ὕστερα ἀπὸ μακρόχρονον, συστηματικὸ καὶ ἐπιμελημένο μεταχείρισμα τῆς δημοτικῆς γλώσσας καὶ τὴν ἀποδοχὴ ἀπὸ τὸ μεγάλο μέρος τῆς κοινωνίας τῶν συγχρονισμένων, μὰ καὶ πειθαρχημένων ἐθνικῶν ἀντιλήψεων, πού θὰ εἴς καλλιεργοῦσε βέβαια ἡ ἐπιδιωκόμενη ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση.

Ἄλλως τε ἀπὸ τὴν ἴδια σχεδὸν ἐποχὴ, ἀπὸ τὰ 1913 δηλαδή, ἐμεῖς οἱ δυὸ τρεῖς ἐργάτες τοῦ ἀπὸ τοὺς παλιούς ἰδρυτῆς τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὅμιλου εἶχαμε ἐμπιστευθεῖ τὴν τύχη τοῦ Σωματείου μὲ τὸν καθωρισμένο πλέον ἐκπαιδευτικὸν τοῦ σκοπὸ, στοὺς τρεῖς γνωστοὺς εἰδικούς — τὸ γλωσσολόγον κ. Μ. Τριανταφυλλίδη, στὸν παιδαγωγὸν κ. Ἀλ. Δελμούζο καὶ στὸν ἐκπαιδευτικὸν κ. Δημ. Γληνὸ. — Ἀργότερα μάλιστα καὶ ἀποτραβηχτήκαμε ὁλότελα. Γιατὶ μὲ τὴν ἀράδα τοῦ ὁ καθένας μας ἀναγκάσθηκε νὰ παραιτηθεῖ καὶ ἀπὸ μέλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὅμιλου πεπεισμένος, ὅτι στὴν περίοδον αὐτὴ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσης του (ἔτσι ἄκουσα νὰ τὴ λένε) ἡ διοίκησίν του θὰ τὴ λογάριάζε τὴ ζημιὰ ἀπὸ τὴν ἀποχώρησίν μας ὅσο καὶ ἡ Βενετία σὰν ἔχανε βελόνι.

Τὴ σιωπὴ πού τήρησα γιὰ τὸν Ὅμιλον, ἀποτραβηγμένος οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὰ 1915 καὶ τυπικὰ ἀπὸ τὰ 1922, ἀποφάσισα νὰ τὴ διακόψω τώρα τελευταία πού τὸ Σωματεῖο αὐτὸ ἀπὸ ἐκπαιδευτικὸν κατάντησε κοινωνιστικόν. Καὶ θεώρησα πᾶς καθήκον μου ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὸ φερόμενον Σωματεῖο, πού οἰκειοποιεῖται τὸν ἰδρυτικὸν τίτλον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὅμιλου, καὶ μὲ τὸν Δημοτικισμόν γιὰ ν' ἀποδείξω, πὼς ὁ δεύτερος δὲν κατοικοεδρεύει στ' ἀνύπαρχτα γραφεῖα τοῦ πρώτου, ἐπειδὴ εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Δημοτικισμὸς ἐλεύθερος, ὅπως ὑπῆρξε πάντοτε, ἀπὸ κάθε κηδεμονία κόμματος, ἢ ἀπὸ ἰδεολογία κοινωνιστικοῦ περιεχομένου, εἶναι καὶ τώρα ἔτοιμος γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ πνεῦμα του — τὸ ἀντισχολαστικόν, τὸ ἐξελικτικὸν προσδευτικόν, τὸ συγχρονισμένον, μὰ πάντοτε ἐθνικόν — ν' ἀγωνισθεῖ διμέτωπον ἀγῶνα καὶ ἐναντίον τοῦ ὀπισθο-

δρομικοῦ μεσαιωνικοῦ σχολαστικισμοῦ, καὶ ἐναντίον τῶν διαλυτικῶν τάσεων τῆς μισοεπιστήμης τοῦ πνευματικοῦ νεοπλουτισμοῦ.

Γιὰ τὸ διαφωτισμὸν τοῦ θέματός μου θὰ μεταχειρισθῶ κάθε στοιχεῖον πού θὰ μοῦ φανεῖ χρήσιμον.

Μὰ πρῶτα πρῶτα θ' ἀφηγηθῶ τὸ πῶς, ἀπὸ ποιῶν καὶ γιὰ ποῖον σκοπὸν ἰδρύθηκε ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος, ὥστε νὰ φανεῖ καθαρά, ὅτι τόσο οἱ ἀλησμόνητοι νεκροὶ ἀπὸ τοὺς ἰδρυτῆς του, ὅσο καὶ οἱ ζωντανοί, δὲν εὐθύνονται διόλου γιὰ τὴ μορφήν τὴν ἀπροσδόκητην, πού τελικὰ ἔλαβε τὸ Σωματεῖον πού ἰδρυσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἡ ἰδρυσις τοῦ Ἐκπ. Ὅμιλου.

Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος ἰδρύθηκε στὰ 1910 λίγους μῆνες ἔπειτα ἀπὸ τὸ προνουντσιαμένον τοῦ Γουδῆ, καὶ ἐνῶ κυβερνοῦσε ἀκόμα ὁ Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος, ὑποσχόμενος ν' ἀνορθώσῃ τὰ πράγματα τῆς χώρας. Τοῦτο βέβαιον δὲν εἶναι μιὰν ἀπλήν σύμπτωση.

Τὸ κίνημα τοῦ Γουδῆ ἦν ἦταν ἐπανάστασις, οὔτε στρατιωτικὴ στάσις. Μὰ ἦταν σύμπτωμα μιᾶς ἀρχόμενης ψυχικῆς μεταβολῆς τοῦ λαοῦ. Ἦταν φανέρωμα μιᾶς γενικότατης θέλησης βαθύτερης ἀλλαγῆς, πού δὲν ἦταν βέβαιον συνειδητὴ σὲ κανένα καὶ λιγότερον ἀπ' ὅλους στοὺς ἐντιμους ἀξιωματικούς, πού πρωτοστάτησαν μόνον καὶ μόνον γιὰτὶ οἱ περισσότεροὶ τοὺς εἶχαν ἀποκτήσει στὴ Μακεδονίαν, στὸ σχολεῖον τοῦ ἄγριου φυλετικοῦ ἀγῶνα, μαζί μὲ μιὰν ἐντονὴ συναίσθησιν τῶν ἐθνικῶν κινδύνων καὶ τὸ θάρρος τῆς ἐκτελέσεως ἀμέσως τῶν ἀποφάσεων.

Ὅποιαδήποτε, ὅμως, καὶ ἂν ἦταν ἡ μορφή τοῦ φαινομένου, τὸ βέβαιον εἶναι πὼς στὰ 1910 ὁ κόσμος ζήτησε μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴν, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ὀρθοποδέσῃ τὸ Κράτος, ὥστε νὰ παλαίσει μὲ τοὺς γειτόνους ἐχθρούς του. Πολλοὶ καὶ καλοὶ τὴν συμφορὰν τοῦ 1897 ἔχοντας μάρτυρα, ἀπὸ τότε ἀναζήτησαν τὰ αἷτια τῆς κακοδαιμονίας τοῦ Κράτους καὶ προετοίμασαν τὴν ψυχικὴν ἐπανάστασιν, πού ἐκδηλώθηκε 14 χρόνια ὕστερον ἀπὸ τὸν ἀτυχὸν πόλεμον.

Ὅλη τὴ δεκαετία 1900 – 1910 πότε ἀνεξάρτητοι πολιτευόμενοι μὲ τὰ προγράμματα τους, πότε ἄνθρωποι ἀξίας μὲ τὸ αἷτημά τους νὰ δράσει ἡ Βασιλεία καὶ πότε μὲ τὴ διατύπωση τῆς γνώμης νὰ κληθεῖ Ἐθνοσυνέλευση, πότε ἡ Ἰαπωνικὴ ὁμάδα μὲ τὶς προσπάθειές της, πότε μὲ τὶς διαμαρτυρίες τῶν ἐπαγγελματικῶν ὁργανώσεων, πότε μὲ τὶς αὐστηρὲς αὐτοκρατικὲς δημόσιων ὑπηρεσιῶν, ἀπὸ παντοῦ καὶ μὲ χίλιους τρόπους ὅλοι συντέλεσαν, ὥστε νὰ σχηματισθεῖ μιὰ γενικὴ θέληση μεταβολῆς ριζικῆς.

Ἀπ' ὅλους ἐπιμονότερα καὶ πιὸ ριζοσπαστικὰ οἱ δημοτικισταὶ τὸν ἴδιο καιρὸ εἶχαν ἐξετάσει τὰ βαθύτερα αἷτια τῆς Κατάντιας τῆς Ἑθνικῆς, καὶ ὑπόδειχναν τὴν ἀνάγκη τοῦ συγχρονισμοῦ, καὶ εἶχαν προτείνει σὰ μέσο σωτηρίας τὴν ἐκπαιδευτικὴ ριζικὴ μεταρρύθμιση. Φυσικὸ, λοιπὸν, ἦσαν καὶ νὰ θελήσουν οἱ δημοτικισταὶ μὲ ὁργάνωσή τους ὁμαδικῶς στὰ 1910 νὰ βοηθήσουν τὴν ἀνορθωτικὴ γενικὴ προσπάθεια.

Ἡ ὁμαδικὴ τους ὁργάνωση ἦταν ὁ Ἐκπαιδ. Ὀμιλος. Μὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ ἀμέσως, ὅτι πραγματικὰ ὁ Ὀμιλος ἓνα μικρὸ, ἓνα ἐλάχιστο μέρος, ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὰς λογοτέχνες ποὺ μὲ τὰ ἔργα τους εἶχαν ἐπιβάλλει στὴ λογοτεχνία τὴ δημοτικὴ γλῶσσα, περίλαβε. Γιατὶ οἱ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀριστοὺς λογοτέχνες μας δὲν ἐνόμισαν ἀναγκαῖο νὰ συνεργασθοῦν στὸ κοινωνικὸ σωματεῖο, ποὺ θὰ προπαγάνδιζε μέσα στὴν κοινωνία καὶ στὸ Κράτος τὴν ἀποδοχὴ τῆς δημοτικῆς ὡς γραφοῦ λόγου καὶ τὴν εἰσαγωγὴ της μὲ τὸν καιρὸ στὸ Σχολεῖο, ἔχοντας τὴ γνώμη πὼς ἅμα ἡ λογοτεχνία καλλιμεργήσει τελικὰ τὴ γλῶσσα, τὸ Κράτος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὴν ἀποδεχθεῖ.

Ἡ ἀριστοκρατικὴ αὐτὴ σκέψη τους μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἡ πιὸ σοφὴ ἀπ' ὅλες.

Μὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ὀμιλος ἰδρύθηκε χωρὶς τὴ συμμετοχὴ λογοτεχνῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τρεῖς τέσσαρες, ὀφείλεται πιὸ πολὺ σὲ ἄλλα αἷτια ποὺ θὰ τὰ δοῦμε ἀμέσως, μιλώντας γιὰ τὴν Ἐταιρία ἢ «Ἐθνικὴ Γλῶσσα».

Ἀπὸ τὰ 1888, ποὺ κυκλοφόρησε τὸ Ταξίδι τοῦ Ψυχάρη, χάρις στὴν ἀξία καὶ στὴ δύναμη μιᾶς εἰκοσάδας διαλεχτῶν τεχνιτῶν

τοῦ λόγου, σὲ 15 χρόνια μέσα ἡ δημοτικὴ ἐπιβλήθηκε σὰ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας. Καὶ οἱ δημοτικισταὶ πιά εἶχαν πληθύνει τόσο, ὥστε ἕστερ' ἀπὸ τ' ὀλιγόμηνο καὶ τὸ θριαμβευτικὸ φωτεινὸ διάβα τοῦ Περιοδικοῦ «Ἡ Τέχνη» (1898 – 1899), στὰ 1912 δυὸ περιοδικὰ μαζί ἡ Κριτικὴ καὶ ὁ Νουμᾶς ἐκδόθηκαν γραφόμενα ἀπὸ δημοτικιστὰς. Τὸ δεύτερο μάλιστα ἐξακολουθητικὰ μέχρι πρὸ λίγων ἐτῶν ἀκόμα ἀγωνίστηκε τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς γλωσσικῆς ἀλήθειας. Κι ἀπὸ τὶς στήλες του πολλὲς τολμηρὲς καὶ προοδευτικὲς γνώμες ὑποστηρίχθηκαν.

Γιὰ νὰ ἐπιδιωχθεῖ πιὸ σύντονα μέσα στὴν κοινωνία ὁ ἴδιος, ὁ γλωσσικὸς σκοπὸς ποὺ ἐπιδίωκε ὁ Νουμᾶς, στὰ 1904 σπῆτι μου καμιά εἰκοσιπενταριά – οἱ περισσότεροι λογοτέχνες – ἰδρύσαμε τὴν Ἐταιρία ἢ «Ἐθνικὴ Γλῶσσα». Τὸ ἀρθρο 1 τοῦ Καταστατικοῦ της ἦταν αὐτό... «Συσταίνεται Ἐταιρία μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ τὴ μελέτη, τὸ ξάπλωμα καὶ τὸ μεταχείρισμα τῆς ζωντανῆς ἑλληνικῆς γλώσσας σὲ ὅλους τοὺς κύκλους τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς καὶ σὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ γραφοῦ λόγου.»

Ἡ Ἐταιρία ὅμως δὲν πρόκοψε, ὅχι μόνο γιατί τὰ πολὺ λίγα μέλη της δὲν ἔγιναν ποτὲ περισσότερα, μὰ πρὸ πάντων γιατί καὶ αὐτὰ τὰ λιγοστὰ ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν δὲ μπόρεσαν ποτὲ νὰ συνεννοηθοῦν ἀναμεταξύ τους.

Ἡ λιγὴζωσὴ Ἐταιρία μάλιστα γνώρισε δυὸ περιόδους. Τὴν πρώτη ποὺ μποροῦμε νὰ τὴν ποῦμε ἀκαρπῆ, γιατί μέσα στὰ γραφεῖα της (Ὀδὸς Ἀσκληπιοῦ, 5) καταγίνονταν οἱ μισοὶ ὀπαδοὶ νὰ ἐπιβάλλουν στοὺς ὑπόλοιπους τὴ γλωσσικὴ τους ὀρθόδοξη ἀντίληψη, ὑποστηριχταὶ τῆς ἀμεσης ἐπιβολῆς τῶν φθολογικῶν νόμων καὶ τῶν γραμματικῶν κανόνων τῆς ψυχαικῆς διδασκαλίας. Ἐνῶ οἱ δεύτεροὶ ἀντίθετα πασχίζανε νὰ τοὺς πείσουν, ὅτι καὶ ἂν ὑποθεθεῖ ἡ ψυχαικὴ γραμματικὴ σωστὴ σ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες ἔπρεπε νὰ φωτισθεῖ πρῶτα ἡ κοινωνία γιὰ τὸ σωστὸ κατ' ἀρχὴν τῆς γλωσσικῆς μεταβολῆς καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἐξελικτικὰ νὰ ἐπιβληθεῖ ἡ πραγματικὴ μορφή τῆς γλώσσας, ποὺ θάχει στὸ μεταξύ κανονισθεῖ σὲς λεπτομέρειες ἀπὸ τὸ μεταχείρισμα. Οἱ πρῶτοι ὅμως, ἀπὸ τὸ φυ-

σικό τους ἀπόλυτοι καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασία τους δογματικοί, σὰν πνεύματα ὑποτασσόμενα στὸ σχῆμα καὶ δεχόμενα τὸ ἔτοιμο σ' ὅλες τὶς συνέπειες, διαφώνησαν ριζικά μὲ τοὺς ἐξελικτικούς. Καὶ στὸ τέλος ἀποσύρθηκαν ἀπὸ τὴν Ἐταιρία.

Ἔτσι ἡ «Ἐθνικὴ Γλῶσσα» ἀπόμεινε μὲ ὀπαδοὺς ἐλάχιστους, μετρούμενους στὰ δάχτυλα τῶν δυὸ χειρῶν. Ἀπὸ τοὺς πολὺ λίγους ποὺ ἀπομείναμε θυμᾶμαι — Τὸν Ἀντρέα Καρκαβίτσα, τὸν Κώστα Χατζόπουλο, τὸν Ἰ Κονδυλάκη, τὸν Γ. Δραγούμη, τὸν Φιφ. Μάτσα (ποὺ σκοτώθηκε στὸ Σαραντάπορο) τὸν ποιητὴ Λάμπρο Πορφύρα, τὸν κ. Γ. Σωτηριάδη καὶ τὸν κ. Δημ. Πετροκόκκινο.

Στὴ δευτέρῃ αὐτῆ περιόδῳ τῆς Ἐθνικῆς Γλῶσσας ἐπακράτησε συμφωνία ἀνάμεσα στὰ μέλη της. Ἐγίναν δυὸ τρεῖς διαλέξεις καὶ δόθηκε προσοχὴ στὸ νὰ φωτισθεῖ ἡ κοινωνία, γιὰ τὶς ἄμεσες ὠφέλειες ποὺ ὑπόσχεται ἡ ἀποδοχὴ κατ' ἀρχὴν τῆς Δημοτικῆς. Ἀποφασίστηκε πρὸς τοῦτο ἡ σύνταξη ἐνὸς μανιφέστου (1905) πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος γιὰ νὰ καταστήσουμε γνωστὸ τὸ σκοπὸ τῆς Ἐταιρίας. Ἡ προκήρυξη, σύμφωνα μὲ τ' ἀποφασισμένα, γράφηκε ἀπὸ τὸ λογοτέχνη κ. Ζαχ. Παπαντωνίου καὶ τυπώθηκε σὲ καλὸ χαρτὶ καὶ διανεμήθηκε σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα. Μ' αὐτὴν ἡ Ἐταιρία ἐξηγώντας τὸ γιὰτι «προσκαλεῖ τοὺς φωτισμένους νὰ τὴν ἀκολουθήσουν» ἔλεγε πὼς φέρνει «φάρμακο κι αὐτὴ γιὰ τὴν ἀρρώστια τοῦ ἔθνους τὴν Ἐθνικὴ Γλῶσσα». Κι ἐξακολουθοῦσε «ἡ ἔταιρία ἔχει τὴν ἰδέα, πὼς ἡ ἀρρώστια βρίσκεται σὲ ὀρισμένο σημεῖο «στὴν κούνια τῶν Ἑλλήνων, στὴν Ἐκπαίδευση.» «Ἐχει τὴν ἰδέα πὼς ἡ ρίζα τῆς ἀρρώστιας εἶναι μία». «Ὁ Δασκαλισμός». Καὶ κάνοντας μιὰν ἀνάλυση τῶν κακῶν ποὺ φέρνει στὸ σχολεῖο ἡ καθαρεύουσα ζητοῦσε τὴν εἰσαγωγὴ τῆς δημοτικῆς στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο.

Δυὸ-τρεῖς μῆνες ἔπειτα γιὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ὀπαδῶν ἡ Ἐταιρία διαλύθηκε, χωρὶς νὰ διαλυθεῖ ὁμως κι ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν ὀπαδῶν της καὶ ἡ ἐλπίδα νὰ τὴν ἀνασυστήσουν σὲ στερεότερες καὶ φαιδρύτερες βάσεις, γιὰ νὰ δουλέψῃ, γιὰ τὸν ξεκαθαρισμένο πιά σκοπὸ της ἀπὸ τὸ μανιφέστο, τὸ ὁποῖον ἦταν τρίτο (συλλογικὸ αὐτὸ) δη-

μοσίευμα ποὺ ἔνωσε τὸ Γλωσσικὸ Ζήτημα μὲ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ, ὕστερ' ἀπὸ τὸ περίφημο βιβλίον τοῦ κ. Φ. Φωτιάδη «Τὸ Γλωσσικὸ Ζήτημα καὶ ἡ Ἐκπαιδευτικὴ μας Ἀναγέννηση» καὶ τοῦ Στεφ. Ραμᾶ «Τὰ Παλιὰ καὶ τὰ Καινούργια». Τὸν ἴδιο καιρὸ τ' ὄργανο τῶν δημοτικιστῶν «ὁ Νουμᾶς» μὲ συνεργάτες ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶχαν κλωτσοπατήσει τὴ γλωσσικὴ πρόληψη, γραφότανε μὲ τὴ σκληρότητα ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν εἰλικρίνεια. Κι' ἀντιπροσώπευσε, ἰδιαίτερα τὰ χρόνια 1904 — 1909 στὸ «σύνολό του» ὁ Νουμᾶς, ἰδέες προοδευτικῆς καὶ νεωτεριστικῆς γιὰ τὴ λογοτεχνία, γιὰ τὴν κοινωνία, γιὰ τὴν πολιτεία.

Ἀγκάλιαζε μάλιστα, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, μὲ πολὺ μεγάλη προθυμία ὁ Νουμᾶς τὸ κάθε νέο καὶ τὸ ἐξέταζε μὲ ἀντικειμενικότητα κι' ἐπιμονή. Καὶ κατάντησε νὰ προσμένει, ἐνῶ τὴν προετοίμαζε, τὸ «Σύνολο τῶν συνεργατῶν» ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ Νουμᾶ, τόσο τὴ λύση τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ὅσο καὶ τὴν καλύτερευση τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως ἀπὸ πνευματικὴ ἐπανάσταση.

Ἔτσι καὶ στὰ 1907 ἀπ' ἀφορμὴ τὸ γνωστὸ βιβλιαράκι τοῦ μακαρίτη Σκληροῦ «Τὸ Κοινωνικὸν Ζήτημα» ἀνοιξε στίς στήλες τοῦ Νουμᾶ καλοθελήτρια συζήτηση γιὰ τὶς γνώμες τοῦ συγγραφέα. Μερικοὶ — πρὸ θερμότερα ἀπ' ὅλους ὁ Κ. Χατζόπουλος — ξεσπάθωσαν γιὰ τὶς ἰδέες τοῦ σοσιαλισμοῦ συνιστώντας τὴν ἄμεση ἐφαρμογὴ τους στὴν Ἑλλάδα. Ἄλλοι στάθηκαν ἐπιφυλαχτικοὶ ξέροντας, ὅτι σὲ κάθε σύστημα γενικεύεται ἓνα μέρος τῆς ἀλήθειας. Ἀπὸ μέρος μου ἔχοντας ὑπ' ὄψη μου πὼς μερικῆς ἰδιοσυγκρασίας ὑποτάσσονται σὲ σχήματα συστημάτων καὶ σὲ δόγματα θεωριῶν ἔγραφα (Νουμᾶς ἀρ. 343) «Ἡ Ζωὴ καὶ ἡ πραγματικότης ἔχει ἄπειρη ποικιλία. Πὼς εἶναι δυνατό μυαλὸ ἐλεύθερο νὰ σκεφθεῖ νὰ τὴν κλείσει τὴ ζωὴ μέσα σὲ κλειστὲς γραμμῆς ἐνὸς συστήματος, ποὺ τὸ δημιουργήσε τὸ κλειστὸ πάντοτε ἀνθρώπινο μυαλό;

Βέβαια οἱ νεοφώτιστοι, σοσιαλισταὶ τῆς ἐποχῆς, ποὺ ζήτησαν τὴν ἀλλαγὴ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ, καὶ ποὺ θέλησαν τὴ λογοτεχνία καὶ τὸ δημοτικισμὸ νὰ τοὺς ὑποτάξουν στὸ σοσιαλισμὸ, εἶπαν ὀπισθοδρομικούς καὶ

συντηρητικούς ὄσους εἶχαν ἀντίθετη γνώμη. Σὰ νὰ ἰσοδυναμῆ με ὀπισθοδρομικότητα ἢ συντηρητικότη, ὅταν ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν παργματικότητα, καὶ σὰ νὰ ἰσοδυναμῆ με προοδευτικότητα ἢ ἀρνήση τῆς πραγματικότητος καὶ τὸ γοργοακολούθημα κάθε φαντασιοπληξίας.

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὰς εἶχαν κατανοήσει τὴν ἐθνικὴ ἀνάγκη νὰ φωτισθῆ καὶ συγχρονισθῆ ἡ κοινωνία, ἀποδεχόμενη τὸ πνεῦμα τοῦ δημοτικισμοῦ, καὶ εἶχαν μελετήσῃ τὰ μέσα με τὰ ὁποῖα μπορούσε νὰ ἐπιδιωχθῆ ὁ πνευματικὸς συγχρονισμὸς πρὸ πάντων με τὴ διάδοσῃ τῆς ἰδέας τῆς γλωσσικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ὅσοι δηλαδή, ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὰς ἦταν πεπεισμένοι πὸς ἔπρεπε με προπαγάνδα στὴν κοινωνία νὰ προετοιμάσουν τὴν εὐεργετικὴ πνευματικὴ ἐπανάστασῃ, ἔνωσαν ἀπὸ τὶς παράλογες καὶ παράκαιρες δημοτικιστῶν συστάσεις γιὰ μεταφυτέματα στὸν τόπο μας ἰδεῶν ἀποσυνθετικῶν τῆς Κρατικῆς δυνάμεως καὶ ἀπὸ τὰ αἷτια τῆς ἀποτυχίας τῆς Ἐταιρείας ἢ «Ἐθνικῆ Γλῶσσα» πὸς μεγάλο μέρος τῶν δημοτικιστῶν δὲν μπορούσε νὰ συνεργασθῆ μαζί τους γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τους. Οὔτε μ' ἄλλα λόγια οἱ σχηματικοί, δογματικοί καὶ ἀπόλυτοι γλωσσόπληχτοι, πὸς ἐξαρτοῦσαν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀμεση ἐπιβολὴ τῶν ἀμφίβολων φθογγολογικῶν νόμων καὶ τῶν ἐπίσης ἀμφίβολων γραμματικῶν τύπων, ἦταν ἐπιθυμητοὶ συνεργάτες. Οὔτε κατὰ περισσότερο λόγο οἱ ἀσυγκράτητοι καὶ ἐνθουσιασμένοι, ἐπίσης σχηματικοί καὶ ἀπόλυτοι, πὸς ζητοῦσαν τὴν ἀμεση ἀποδοχὴ τοῦ πολὺ ἀμφίβολης ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας κοινωνικοῦ συστήματος, τοῦ δημιουργήματος ξένων δυσαρεστημένων μυαλῶν γιὰ τὴν θεραπεία ξένων ἀναγκῶν. Ἀναγκάσθησαν λοιπὸν οἱ δημοτικισταὶ αὐτοὶ νὰ ζητήσουν τοὺς συνεργάτες στὸ ἔργο τους γιὰ τὸ ξάπλωμα τοῦ Πνεύματος τοῦ Δημοτικισμοῦ καὶ, ἔξω ἀπὸ τοὺς καθαρὸς δημοτικιστικὸς κύκλους. Καὶ ἡ ἀναζήτησῃ συνεργατῶν ἦταν πὰ εὐκολῃ, γιὰτὶ ἀρκετὰ ἐπίλεχτα μέλη τῆς κοινωνίας—πολιτευόμενοι, ἐπιστήμονες καὶ ἄνθρωποι καλῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς μόρφωσης—εἶχαν προσέξει τὸ Δημοτικιστικὸ ζήτημα, καὶ εἶχαν διακρίνει τὴ χαρακτηριστικὴ του τάση πρὸς

τὸ συγχρονισμό, καὶ εἶχαν κατανοήσει τὴ σημασία τῆς ἀποδοχῆς τῆς γλωσσικῆς μεταβολῆς σὰν ἀπαρχὴ τῆς πνευματικῆς ἐπαναστάσεως, γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ βασιζόμενου στὶς λαϊκῆς ἐκφάνσεις καὶ παραδόσεις. Χειραφετημένου ἀπὸ τὶς δουλικῆς μιμήσεις εἴτε τὶς ἀρχαϊκῆς, εἴτε τὶς ξενικῆς.

Οἱ φωτισμένοι καὶ μορφωμένοι αὐτοὶ ἄνδρες εἶχαν ἐπὶ πλέον ἐκτιμήσει καὶ χειροκροτήσει τὸ ἀξιόλογο καὶ σπουδαιότατο, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ, ἔργο τοῦ κ. Ἄλ. Δελμούζου, πὸς στὸ Βόλο γιὰ τρία χρόνια (1907-1910) διεύθυνε τὸ Ἀνώτερο Παρθεναγωγεῖο καὶ ἀπόδειξε με τὴ διδασκαλία τῆς ζωντανῆς γλώσσας πὸς τὸ Σχολεῖο του πλημμύρισε ἀπὸ καθαρὸ ἀέρα καὶ φῶς.

Ἔτσι κατόρθωσαν οἱ παλιοὶ ὁπαδοὶ τῆς Ἐταιρείας ἢ «Ἐθνικῆ Γλῶσσα» I. Δραγούμης, Γ. Σωτηριάδης, Δημ. Πετροκόκκινος καὶ Στ. Ραμᾶς, ἀφοῦ συνεννοήθησαν με τὸν κ. Α. Δελμούζο καὶ με γράμματα με τὸν κ. Φωτιάδη (ποῦμεινε στὴν Πόλη) καὶ Α. Μπενάκη (ποῦμεινε στὴν Ἀλεξάνδρεια) νὰ προτείνουν στοὺς Κ. Τοπάλη, Ν. Πάππο, κ. Δεμερτζῆ, Α. Διομήδη, Κ. Μελά, πὸς εἶχαν ἐγκρίνει ἀνεπιφύλαχτα τὸ ἔργο τοῦ Βόλου, νὰ ἰδρῦσουν στὴν Ἀθήνα ἕνα Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο με τὸ σκοπὸ νὰ προσελκύσουν τὴν προσοχὴ τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ Κράτους ἀπάνω σ' ἕνα πείραμα ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας. Πρότειναν μάλιστα μαζί νὰ ὀργανώσουν καὶ ἕναν Ὀμιλο μορφωμένων ἀνθρώπων γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν ἐπιτυχία τοῦ Σχολείου τους καὶ νὰ προπαγανδίσῃ ἀποτελεσματικὰ τὴν ἀνάγκη τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρυθμίσεως, με βάση τὴν εἰσαγωγὴ στὴν ἐκπαίδευσῃ με τὸν καιρὸ τῆς Δημοτικῆς Γλώσσας.

Πραγματικὰ τὸ Μάρτη τοῦ 1910 οἱ δέκα πὸς ἀναφέραμε, στὸ σπῆτι τοῦ κ. Πετροκόκκινου, (ὁδὸς Ἰμολέοντος 24) μαζεύθησαν καὶ ἀποφάσισαν νὰ ἰδρῦσουν τὸ Σχολεῖο, νὰ τὸ ἐπιμεληθοῦν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι σὰν Ἐφορία του καὶ νὰ στείλουν σὲ πολλοὺς γνωστοὺς μορφωμένους, πὸς θὰ μπορούσαν νὰ φανοῦν χρήσιμοι βοηθῶντας ὕλικά καὶ ἠθικά τὸ ἔργο τους, τυπωμένο ἕνα γράμμα ἀγγελτήριο πὸς νὰ ἐξηγεῖ τοὺς

λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους πῆραν τὴν ἀπόφασιν.

Τὸ γράμμα θυμᾶμαι πῶς τὸ γράψα σύμφωνο μὲ τ' ἀποφασισμένα καὶ ἀφοῦ ὑπογράφηκε ἀπὸ τοὺς δώδεκα πὺν ἀποτελέσαν τὴν Ἐφορία τοῦ Πρώτου Δημοτικοῦ Σχολείου, τυπώθηκε καὶ στάλθηκε εἰς ὁρισμένα ἄτομα.

Τὸ γράμμα αὐτὸ βρίσκεται τυπωμένον στὸν 10 ἀριθμὸ τοῦ Δελτίου τοῦ Ε. Ο. Ἦταν ἐπιφυλαχτικὸ στὶς ὑποσχέσεις. Καὶ τὸ διαβασμὰ του σήμερον μᾶς βεβαιώνει, πῶς αὐτοὶ πὺν τὸ διατύπωσαν καὶ τὸ ὑπογράψανε ξέρανε πολὺ καλὰ τὶς δυσκολίες τὶς ἐσωτερικὰς πὺν ἔπρεπε νὰ ὑπερνικηθοῦν. Γι' αὐτὸ τὴ λειτουργία τοῦ Σχολείου τὴ θεωροῦσαν ἓνα Πείραμα. Καὶ μιλῶντας γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν δὲν πρότειναν ἀλλαγὰς τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου.

Στὸ τέλος τοῦ γράμματος εἰδοποιοῦσαν ὅτι θὰ ἰδρυθῆι ἓνας Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλος γιὰ νὰ βοηθήσει τὸ σκοπὸ τῆς Ἐφορίας.

Σύμφωνα μὲ τὴν εἰδοποίησιν αὐτὴ δυὸ μῆνες ἔπειτα στὶς 10 τοῦ Μᾶη τοῦ 1910 ἰδρυσαν τὸν ἐκπαιδευτικὸν Ὀμιλον καὶ ψήφισαν τὸ Καταστατικὸν τοῦ 36 Ἰδρυτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ δώδεκα ἦσαν οἱ γνωστοὶ τῆς Ἐφορίας καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες ἄλλοι διαλεγμένοι ἀπὸ τοὺς ἴδιους, εἴτε ἀπὸ τοὺς λογοτεχνικοὺς δημοτικιστικοὺς κύκλους, εἴτε ἀπὸ φίλους τοῦ δημοτικισμοῦ. Οἱ 24 αὐτοὶ ἦσαν ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀκροπόλεως Βλ. Γαβριηλίδης, τὸ ἐλευθερότερον μναλὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος πὺν συνετέλεσε, γιὰ τὸ ξάπλωμα τοῦ δημοτικισμοῦ ἀπὸ τὰ 1888 ὡς τὴν ὥρα πὺν πέθανε, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἦταν ὁ ποιητὴς, ὁπαδὸς τῆς γλωσσικῆς σχολῆς τοῦ Πολυλά, Λ. Μαβίλης, καὶ οἱ λογοτέχνες Ἀνδρέας Καρκαβίτσας, Π. Νιοβάνας, Κ. Πασαγιάννης καὶ Ν. Καζαντζάκης, οἱ ἀξιωματικοὶ Χρ. Ράγκος, Κλ. Λάκων, Δημ. Φωκᾶς, ὁ συνεργάτης τοῦ Δελμούζου γιαντρός τοῦ Βόλου Σαράτσης καὶ οἱ πολιτευόμενοι καὶ ἐπιστήμονες Κ. Καφαντάρης, Ἀπ. Ἀλεξανδρῆς, Ν. Μαυρουδῆς, Περικλῆς Ἀργυρόπουλος, Χρ. Γκόφας, Ἀλ. Πανταζῆς, Λουκᾶς Δελμούζος, Γ. Θεοδοσίδης, Μιχ. Στελάκης, Περ. Καραπάνος, Κ. Κατσίμπαλης, Α. Ν. Κεφαλληνός.

Ὁ Ὀμιλος τέλος εἶχε τὴν τιμὴ νὰ περιλάβει γιὰ συνεργάτες του καὶ τοὺς πὺν προοδευτικοὺς ἐπιστήμονες τῆς ἐποχῆς, τοὺς ἰδρυτὰς τῆς Κοινωνιολογικῆς Ἐταιρίας κ. κ. Ἀλ. Παπαναστασίου, Κ. Τριανταφυλλόπουλον, Θρ. Πετμεζᾶν, καὶ Ἀλ. Μυλωνᾶ, οἱ ὁποῖοι ξέρανε, εἰς σωστοὶ καὶ σοβαροὶ ἐπιστήμονες πὺν ἦσαν, ὅτι οἱ προχωρημένους θεωρητικὰς ἰδέας τους—οἱ ἀνθρωπιστικὰς—ἀποτελοῦν ἀπλὰς κατευθύνσεις, πὺν μόνον ἐξελικτικὰ καὶ μὲ σταθμοὺς μακρινοὺς μπορεῖ καὶ πρέπει—ἀν ἀποδειχθοῦν ἀληθινὰς—νὰ ἐφαρμοσθοῦν.

Ἔτσι ἡ συνεργασία τῶν καθαρῶν ἐθνικιστῶν, ὅπως ἦσαν οἱ ἔξη-ἑφτά παλιοὶ δημοτικισταὶ τοῦ Ὀμίλου—ὁ Μαβίλης, ὁ Ἰδᾶς, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Ραμᾶς, ὁ Πετροκόκκινος, ὁ Σωτηριάδης, ὁ Κ. Πασαγιάννης—μὲ τὰ πὺν προοδευτικὰ στοιχεῖα βασίσθηκε στὸ εἶναι ἡ μόρφωσις ἡ πραγματικὴ ἡ σύγχρονη ἔχει ἓνα κοινὸ καὶ ἀλάθευτο γνώρισμα, τὸν ἐξελικτικισμόν. Δηλαδή ἀσχετὰ μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν πὺν κάνει τοὺς ἰδεαλιστὰς ἀνθρώπους, εἴτε ἐθνικιστῆ, εἴτε σοσιαλιστῆ, εἴτε σωβινιστῆ, εἴτε διεθνιστῆ, ὅσο εἶναι μορφωμένοι μποροῦν νὰ διακρίνουν κάθε φορὰ τὸ σταθμὸ πὺν βρίσκονται καὶ νὰ συμβαδίσουν πρὸς τὴν πρόοδον. Μάλιστα ἡ στιγμή τοῦ ἀποχωρισμοῦ μπορεῖ νὰ μὴ φτάσει ποτέ, ὅσο τὰ φωτισμένα μναλὰ δὲν ἔχουν ἀποκτήσει καὶ τὴ δύναμιν τῆς προσαρμογῆς στὶς νέες ἀνάγκας.

Ἡ δύναμιν τῆς προσαρμογῆς, ὅταν τὰ πράγματα τὴν ἐπιτρέπουν ἢ τὴν ἐπιβάλλουν τὴ μεταβολήν, διακρίνει τοὺς ἐξελικτικούς, εἴτε συντηρητικοὶ εἶναι, εἴτε ριζοσπάστες, εἴτε μελλοντικοὶ (σοσιαλισταὶ) ἀπὸ τοὺς διατηρητικούς, πὺν εἶναι ἀπόλυτοι, προσκολλημένοι εἰς τὴν μορφήν, περιφρονῶντας τὸ κάθε νέο ἔστω καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ τοὺς διαλυτικούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐπίσης ἀπόλυτοι καὶ πιστεύουν εἰς τὴν σωτηρίαν ἀπὸ μὴ μελλοντικὴν μορφήν, τὴν ὁποῖαν γιὰ νὰ τὴ φέρουν ἐπιθυμοῦν καὶ ἐργάζονται γιὰ τὴ διάλυσιν αὐτοῦ πὺν ὑπάρχει. Στὸν Ὀμιλον λοιπὸν δὲν ἔλαβαν μέρος ἀπὸ τοὺς ἀξιολογοτέχνες ὅσοι νόμιζαν, ὅτι ἡ γλῶσσα θὰ ἐπιβληθῆι μὲ τὸν καιρὸν καὶ μὲ τὸ μεταχειρισμὸν. Δὲν καλέστηκαν νὰ λάβουν μέρος οἱ δογματικοὶ καὶ οἱ ἀπόλυτοι καὶ σχηματικοί. Κι' ἀποκλείσθησαν συστηματικὰ ὅσοι

εἶχαν ἀποδείξει πὸς μπορεῖ νὰ ὑποτάξουν τὸ δημοτικισμὸ σὲ κοινωνιστικὸ σύστημα.

Ἔτσι συγκροτημένο τὸ Σωματεῖο, ποῦ ἰδρύθηκε γιὰ νὰ βοηθήσει τὴν προκοπὴ τοῦ Κράτους ψήφισε ἀπλὸ κι ὀλιγόλογο Καταστατικὸ, τοῦ ὁποῦ τὰ οὐσιαστικά του ἄρθρα εἶναι τὰ ἐπόμενα :

1) Συσταίνεται «Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλος» μετὰ τὸ σκοπὸ νὰ ἰδρύσῃ ἓνα Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ βοηθήσῃ ν' ἀναμορφωθῇ μετὰ τὸν καιρὸ, ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαίδευση

4) Ἰδρύται τοῦ Ὀμίλου εἶναι οἱ ἔφοροι τοῦ προτύπου Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τὰ μέλη ποῦ ψήφισαν τὸ Καταστατικὸ.

5) Τὸν Ὀμιλὸ τὸν διευθύνει ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἑπτὰ ἰδρυταί. Τρεῖς ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐφορίας τοῦ Σχολείου.

6) Τὴν Ἐπιτροπὴ τὴν ἐκλέγουν μετὰ πλειοψηφία οἱ Ἰδρυταί κάθε τρία χρόνια τὴν ἔφορία κάθε ἔξ.

13) Ἡ ἐπιτροπὴ ὀρίζει ὡς ἰδρυτὴ ἓναν ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Ὀμίλου κάθε φορὰ ποῦ λείψῃ ἰδρυτὴς.

14) Τὸ Καταστατικὸ τοῦτο μπορεῖ ν' ἀναθεωρηθῇ ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς καὶ τὰ μέλη μετὰ τὰ τρία πρῶτα χρόνια.

Ἀπὸ τὸ διάβασμα τοῦ Καταστατικοῦ ὁ καθένας βλέπει πὸς ὁ σκοπὸς τοῦ Σωματείου ἦταν νὰ βοηθήσει τὸ Κράτος ν' ἀναμορφώσῃ μετὰ τὸν καιρὸ τὴν Ἐκπαίδευση. Κι' ὅ,τι ἡ διοίκησις τοῦ Σωματείου ἦταν γιὰ τὰ τρία τοῦλάχιστο πρῶτα χρόνια καθαρὰ ὀλιγαρχικὴ ἀπὸ τὸ φόβο ἄσκοπων συζητήσεων καὶ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ἀμφιβολιῶν γιὰ τὴν πορεία. Γιὰ τοῦτο κι ἔμεινε ἡ Διοίκησις στὰ χέρια τῶν ἐφόρων (πρὸ πάντων) καὶ τῶν ἰδρυτῶν, ἐνῶ τὰ μέλη δὲν εἶχαν καμιά γνώμη, ὑποχρεωμένα νὰ δίνουν τὴν ὕλικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ συνδρομή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Οἱ πρῶτες προσπάθειες.

Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, μόλις δημοσιεύθη τὸ γράμμα τῆς ἔφορίας κι' ἔγιναν γνωστὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Ὀμίλου, ἄρχισαν οἱ κωδωνοκρουσίαι κι' ὁ σάλαγος γιὰ τὴν ἀπειλούμενη καταστροφὴ τῆς

γλώσσας, τοῦ σχολείου καὶ τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ ἀμύντορες μετὰ τὸ Μιστριώτη ἐπικεφαλῆς, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ μακαρίτης Σκιαῦς κι' ὁ κ. Γ. Χατζηδάκις πρὸ ἀνήσυχος παράποτέ, μεγαλοποίησαν τὸ κίνημα, διαμαρτυρήθηκαν, κατηγόρησαν καὶ στὸ τέλος ὅλοι μαζί κατόρθωσαν — νὰ ὑπερτιμηθῇ στὴν κοινωνία τὸ ἔργο τῶν ὀλιγιστῶν προτοῦ καλὰ καλὰ ἀρχίσει, ὥστε σὲ λίγους μῆνες ἀπάνω ἀπὸ τετρακόσια μέλη νὰ γραφοῦν στὸν ὀμιλὸ καὶ τὸ νεοσύστατο σωματεῖο ν' ἀποκτήσῃ κῦρος καὶ γόητρο. Κι ὅσο οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον του γίνονταν πρὸ συκοφαντικῆς καὶ πρὸ ἐπίσημης, γιὰ τὴν ἀπὸ τὴς ἑφημερίδας μετατέθηκαν στὴ Βουλὴ, τόσο ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀπαδῶν μεγάλωνε κι ἔφτασαν στὸ τέλος τοῦ 1911 τὰ μέλη του νᾶναι περισσότερα ἀπὸ 650.

Στοὺς πρῶτους ἐπικριτὰς τοῦ Προτύπου Δ. Σχολείου ἀπάντησαν καθένας χωριστά, μετὰ πολλὴν ἡρεμία οἱ ἰδρυταί Κ. Τοπάλης, Ἰδίας, Δ. Πετροκόκκινος, Π. Καραπάνος κτλ. στὴς ἑφημερίδας «Ἀθήναι», «Ἀκρόπολις», «Ἔστια», «Νουμάς» κτλ. Καὶ ἡμεπίσημα, νὰ ποῦμε, ἀπὸ μέρος τοῦ Ὀμίλου ἀπάντησε στὸν Α. Σκιαῦ καὶ τὸν κ. Γ. Χατζηδάκι, ὁ κ. Α. Δελμούζος μετὰ τὴ μελέτη του «Τὸ Πρότυπον Δ. Σχολεῖον καὶ οἱ ἐπικριταί του», ποῦ δημοσιεύθηκε στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ Δελτίου, τὸ ὁποῖον ἄρχισε νὰ ἐκδίδεται τὸ Γενάρη τοῦ 1911 κι ἐκδόθηκε κάθε τρεῖς μῆνες ταχτικὰ τὰ δυὸ πρῶτα χρόνια.

Ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ, λοιπόν, ἀντίδρασις βγήκε κερδισμένος ὁ Ὀμιλος, πρὸ πάντων γιὰ τὴν οἱ προσερχόμενοι νὰ γίνουν μέλη του ἀγκάλιαζαν φανατισμένοι καὶ μ' ἐνθουσιασμὸ τὸ σκοπὸ του, πρόθυμοι νὰ θυσιάσουν καὶ ὕλικὰ τους συμφέροντα χάρι τοῦ γενικοῦ καλοῦ.

Ὁ θόρυβος, ὅμως, ποῦ δημιούργησαν οἱ γλωσσικοὶ φρουροί, συντέλεσε γιὰ νὰ ψηφισθῇ τὸ ἀνόητο ἄρθρο στὸ Σύνταγμα ποῦ ἐπέβαλε τὴν καθαρεύουσα γιὰ ἐπίσημη γλῶσσα. Μὰ ἡ συζήτησις ἡ πεισματικὴ καὶ πολυήμερη, ποῦ προηγήθηκε, ὠφέλησε τὸ δημοτικισμὸ παραπολύ. Πρῶτα πρῶτα γιὰ τὴν παραπάνω ἀπὸ δεκαπέντε διαλεχτοὶ βουλευταί—οἱ περισσότεροι μέλη τοῦ Ὀμίλου—μίλησαν ἀπὸ τὸ βῆμα ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς καὶ δεύτερα γιὰ τὴν ἀγόρευση, σὰν ἐκεί-

νη τοῦ Μαβίλη, ἀξιόπρεπη καὶ μ' ἀτράνταχτα ἐπιχειρήματα ἀκόσθηκε μὲ σεβασμὸν καὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ φανατικοὺς ἀντίπαλους. Στὸ ξάπλωμα τέλος τοῦ πνεύματος τοῦ δημοτικισμοῦ, σὲ βαθμὸ ἀπροσδόκητο, συνέτεινε ἡ φανερὴ προσπάθεια τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ μεγάλου κόμματος κ. Ε. Βενιζέλου γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν τάση πρὸς τὴ γλωσσικὴ μεταβολή. Καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνεπιφύλαχτη ἀπὸ μέρος του υἱοθέτηση τῶν ὁδηγητριῶν ἰδεῶν τοῦ δημοτικισμοῦ, ποὺ ἀποτελέσαν κεντρικὲς γραμμὲς τοῦ ἀνορθωτικοῦ του προγράμματος, δηλαδή—τὸ χτύπημα τῆς προγονοπληξίας καὶ ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀνάγκης τὸ Κράτος νὰ ὑπολογίζει στὶς ἴδιες του δυνάμεις καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ὑποκύπτει καὶ νὰ προσαρμόζεται στὰ πράγματα. Μολαταῦτα φανερὸ ἦταν, ὅτι τὸ πολὺ μεγάλο μέρος καὶ τῶν φιλελεύθερων οὔτε ψυχικά, οὔτε διανοητικά, ἦταν ἔτοιμο νὰ νιώσει καὶ νὰ δεχθεῖ τὴ ριζικὴ μεταρρύθμιση ποὺ ζητοῦσε ὁ ὄμιλος. Γι' αὐτὸ ἦταν ἀναγκαία ἡ προπαγάνδα ἢ συστηματικὴ τῶν ἰδεῶν του μέσα στὴν κοινωνία.

Καὶ γι αὐτὸ ὁ Ὀμιλος ἀπαντώντας «στοὺς μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴ βουλὴ θορυβοποιοὺς» ἀφοῦ βεβαίωνε, πῶς δὲν ἦρθε γιὰ νὰ γλωσσολογήσει, μὰ «γιὰ νὰ βάλει καὶ αὐτὸς τὸ λιθάρι του στὴν ἐργασία ποὺ γίνεται γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς παιδείας στὴν Ἑλλάδα» πρόσθετε, ὅτι δὲν ξέρει ἀκόμα τί ἐμπόδια μπορεῖ νὰ βρεῖ γιὰ τὸ ἀνοιγμα τοῦ σχολείου του, ἀλλὰ αὐτὸς χωρὶς ν' ἀλλάξει δρόμο» θὰ ἐξακολουθήσει «ἐργασία μεθοδική, γιὰ τὸ φῶτισμα τοῦ πολλοῦ κόσμου». Καὶ τελείωνε «Τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ στοχαζόμεσαστε πόσο εἶναι ὁ σκοπὸς μας **ἐθνικὸς καὶ ἀνθρωπιστικὸς** συνάμα καὶ βλέπομε τὸ ἔργο μας σὰν ἰσοδύναμο μὲ ἀνέβασμα τῶν Ἑλλήνων σὲ ἀνώτερο πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ ἐπίπεδο. Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουν οἱ Ἕλληνες σὲ ὅλα καλύτεροι, ὀληθρινὰ ἐλεύθεροι ἀνθρώποι».

Ἀπὸ τὴν τρελλὴ καὶ κακόπιστῃ, λοιπόν, ἀντίδραση ἀπέκτησε τὸ σωματεῖο κῦρος, ποὺ τὸ μεταχειρίσθηκε σὰν ἠθροποιητικὴ δύναμη μὲ τὸ νὰ δείχνει στοὺς προσερχόμενους κάθε μέρα ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνονται ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς τους. Τοῦ κλείσθηκε ὁμως ἡ ἐλπίδα ν' ἀνοίξει τὸ σχο-

λεῖο του ποὺ θὰ ἦταν πείραμα γιὰ νὰ πεισθοῦν τὰ πρὸ θετικὰ μορφωμένα μέλη τῆς κοινωνίας, καὶ ποὺ θὰ μᾶς δυνάμωνε ἠθικὰ ὅλους μας μὲ τὸ νὰ ἐδραιώσῃ ἀκόμα πρὸ πολὺ τὴν πίστη στὸν ἀγῶνα μας. Γιατὶ δὲν εἶναι τολμηρὴ ἡ ὑπόθεση, ὅτι πολλοὶ καὶ καλοὶ σιγὰ σιγὰ ἀποτραβήχθησαν ἀπὸ τὸν ὄμιλο, ἅμα εἶδαν καὶ πείσθησαν, πῶς τὸ σχολεῖο δὲ θὰ γίνεῖ ὄχι μόνο γιὰτὶ γράφηκε ἡ συνταγματικὴ διάταξη γιὰ τὴ γλῶσσα, μὰ καὶ ἀπὸ τὴν εἰδικὴ ἀπροετοιμασία τοῦ ὀμίλου. Τὰ θετικὰ ἔργα συγκροτοῦν τὰ πρὸ ὄριμα θετικὰ μυαλά. Τὰ λόγια γι αὐτοὺς δὲν ἀρκοῦν, οὔτε τοὺς ἐνθουσιάζουν ὅσο τοὺς νέους.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο μάθημα, ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ ὀμίλου, ποὺ τὸ διαφύλαξα ὡς τὴν ὥρα κρυφῶ.

Ἀλλὰ ὀδυνηρῆ, γιὰ τοὺς δημοτικιστὰς ἰδρυτὰς τοῦ ὀμίλου, ἦταν ἡ ἐπίθεση ποὺ ἔκαναν ἐναντίο τους οἱ ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὸν ὄμιλον ὀρθόδοξοι δημοτικιστὰι. Οἱ σχηματικοὶ—ὅπως τοὺς εἶπαμε. Πραγματικὰ μαζὶ μὲ ἄλλους καὶ ὁ Ψυχάρης καὶ ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιώτης στὰ φύλλα 415-417 τοῦ Νουμά ἔγραψαν ἄρθρα ἐπικριτικά. «Πᾶμε Σκολεῖο» καὶ «Ἡ καινούργια πολιτικὴ τῆς μισορωμαϊκῆς». Σ' αὐτὰ τὰ ἄρθρα, μ' ὄλο τὸ σεβασμὸ ποὺ ἔνωθε πρὸς τοὺς ἀρθρογράφους, ὁ ὄμιλος ἀπαντώντας τοὺς παρακάλεσε «νὰ βάλουν τελεία καὶ παῦλα σὲ κάθε δημοσιογραφικὴ πολιτικὴ, ὡς γιὰτὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ὀμίλου δὲν εἶναι ν' ἀνακατόνεται σὲ γλωσσικοὺς κανυγᾶδες».

Καὶ πρόσθετε—τὸ σωματεῖο μας εἶναι ἐκπαιδευτικὸ καὶ «γιὰ τοῦτο σχηματίσθηκε ἀπὸ ἀνθρώπους πολὺ λίγο εἰδικούς στὰ γλωσσικά, μὰ ποὺ μένουν στὴν Ἀθήνα καὶ βρίσκονται σὲ καθημερινὴ συνάφεια μ' ὅλες τὶς τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ ξέρουν τί τῆς χρειάζεται... χωρὶς κανένας τους νὰ νομίζει πῶς ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ ἐπιβάλλει τὴ γνώμη του τὴν ἀτομικὴ γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα στοὺς ἄλλους.» Φρονεῖ ἐν τούτοις εἰλικρινὰ ὁ Ὀμιλος, ὅτι στὰ ἔγγραφα του, οἱ τύποι οἱ φθόγγοι, ποὺ μεταχειρίζεται εἶναι ὀλοζώντανοι στὸ στόμα τῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς πρωτεύουσας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀνήκουν στὴ νεοδημοτικὴ».

Ἄντέγραφα τὸ ἀπόσπασμα (Δ. Ε. Ο. Τόμ. Γ Σελ. 64.) γιὰ νὰ δείξω πὼς ὁ ὄμιλος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βρέθηκε ὑποχρεωμένος νὰ κόψει ἀπότομα κάθε συζήτηση μὲ τὴ σοβαρότερη μερίδα τῶν δημοτικιστῶν, γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας, καὶ νὰ δεχθεῖ γιὰ γλῶσσα μελλοντικὴ τὴ Νεοδημοτικὴ.

Κι αὐτὰ τὴν ὥρα, ποῦ γιὰ τὴ μορφὴ τῆς γλώσσας δὲν ἦταν καθόλου σύμφωνοι οὔτε οἱ πρωτεργάτες οἱ ὁποῖοι ὁμῶς σὰν ἄνθρωποι ἐξελιχτικοὶ ἤξεραν, ὅτι τὸ μεταχείρισμα τῆς γλώσσας θὰ εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγός.

Ἀπὸ μέρος μου μάλιστα δὲν ἐδίστασα, ἐκφράζοντας βέβαια τὴν ἀτομικὴ μου γνώμη, νὰ διατυπώσω μὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τὸ γλωσσικὸ μου *credo* (Δ. 1911. Σελ. 269 κ. ἐφ.). ποῦ εἶχα τὴ χαρὰ νὰ τὸ δῶ ὕστερ' ἀπὸ 15 χρόνια ὅτι ταυτίζεται μὲ τὸ γλωσσικὸ «πιστεύω» (Δημοτικισμός... τί πιστεύω) τοῦ γλωσσολόγου κ. Μ. Τριανταφυλλίδη. Προσθέτω ἀμέσως, ὅτι ὁ κ. Τριανταφυλλίδης τὸ «πιστεύω μας» τὸ διετύπωσε μ' ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια καὶ τὸ κατοχύρωσε μὲ περισσότερα ἐπιχειρήματα.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴ λύσσα τῶν ἀντίπαλων, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πικρόχολη διάθεση τῶν ὀρθόδοξων σχηματικῶν ὁ ὄμιλος ἀντιμετώπισε τὸ πρῶτο ἔτος ἐκλεχτῆς μερίδας ἐκπαιδευτικῶν καλοπροαίρετες παρατηρήσεις. Μὲ τὸν πιὸ φιλικὸ καὶ τὸν πιὸ ἄριστο τρόπο τὶς παρατηρήσεις τῶν εἰδικῶν διατύπωσε ὁ κ. Μπουρντώνας στὴ μελέτη «Ὁ Ἑκπ. Ὀμ. καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς καθαραεουσίσης».

Τὴν καλόβουλη μελέτη τὴν προσέξαμε τότε πολὺ, καὶ γι' αὐτὸ τὴν ἀνατυπώσαμε ὀλόκληρη στὸ Δελτίο, ἂν κι ἦταν ἐκτεταμένη. Σ' αὐτὸ ὁ κ. Μπ. μὲ ἄλλα σωστὰ εὑρίσκει: 1) «Ὅτι τὸ κίνημα τοῦ ὄμιλου, «ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑκατοντάδες ἐπιστημόνων ὄλων σχεδὸν τῶν κλάδων, οἱ ὁποῖοι κατατάσσονται εὐκόλως εἰς τὰς μέχει τοῦδε γνωστὰς αἰρέσεις τῶν μαλλιαρῶν... εἶναι ἀσύντακτον καὶ ὅπως ἀπαρασκευον παρὰ τὴν ἄλλην σοβαρότητα τῶν πρωτουργῶν, καὶ τὸ ὁσημέραι ὀγκούμενον ρεῦμα τῶν ὀπαδῶν». 2) «Ὅτι ἡ σφοδρὰ ἐπιθυμία (τῆς Ἐφορίας) νὰ ἴδῃ τὸ ταχύτερον συντελεσθεῖσαν τὴν ποθητὴν ἀφομοίωσιν (γραφοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου) παρασύρει αὐτὴν εἰς τὴν ἀπάτην νὰ

θεωρῇ τὴν τάσιν καὶ τὸν σκοπὸν ὡς γεγονὸς τετελεσμένον.» Θυμᾶμαι πὼς ἅμα διαβάσαμε μὲ τὸν ἀλησμόνητο Ἰδα τὶς δύο αὐτὲς παρατηρήσεις κοιταχθήκαμε κατὰματα, γιὰτὶ περιεῖχαν πολὺ μέρος ἀλήθειας. Ἐπειδὴ τὸ κίνημά μας ὡς ἐκπαιδευτικὸ βέβαια δὲν ἦταν προετοιμασμένο, καὶ ἐπειδὴ ξέραμε πολὺ καλά, ὅτι ἡ γλῶσσα ἢ ζωντανὴ εἶχε καταχτήσει τὴ λογοτεχνία, μὰ δὲν εἶχε καλλιεργηθεῖ σὰ γραφτὴ, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει ἀμέσως γιὰ ὅλες τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες.

Κοιταχθήκαμε, λοιπὸν, τὰ συζητήσαμε καὶ πάλι τὰ πολὺ γνωστὰ μας καὶ μείναμε σύμφωνοι ν' ἀπαντήσουμε μ' ὅλη τὴν εὐλοκίαια, ὅ Ἰδας στὴν πρώτη παρατήρηση, καὶ ἐγὼ στὴ δεύτερη γιὰ νὰ ποῦμε πὼς στηρίζουμε τὴν ἐπιτυχία τοῦ Ὀμίλου στὸν προπαγανδικὸ πρῶτιστα σκοπὸ του, βέβαιοι ὅτι ἅμα ξεθαρεύουν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ θὰ βρεθοῦν αὐτοί, ποῦ θὰ προετοιμάσουν τὸ ἐκπαιδευτικὸ μέρος, καὶ ὅτι μὲ τὸ μεταχείρισμά της θὰ ἐτοιμασθεῖ καὶ ἡ γλῶσσα μὲ τὸν καιρὸ.

Ἀπαντώντας λοιπὸν, ὁ Ἰδας ξεχώρισε τὸ κίνημα τοῦ Ὀμίλου σὲ δύο, σὲ προπαγανδικὸ καὶ σ' ἐκπαιδευτικὸ, καὶ ἔγραψε: «Τὸ κίνημα ὡς προπαγανδικὸ δὲν εἶναι ἀσύντακτο, καὶ ὡς ἐκπαιδευτικὸ ὀλοένα καὶ συντάσσεται γιὰτὶ καθ' ἡμέραν φανερόνται ἢ ξεθαρεύουν δάσκαλοι ὀπαδοὶ καὶ βοηθοὶ τῆς ἰδέας του». Κι ὀμολογώντας τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀπροετοιμασία τελείωνε: «Ἐλᾶτε νὰ καλέσουμε τοὺς καλοὺς καὶ φωτισμένους δασκάλους καὶ νὰ συνεργασθοῦμε γιὰ νὰ προετοιμάσωμε τὴ διόρθωση τῆς Παιδείας καὶ ν' ἀνοίξωμε καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου τὰ μάτια νὰ ἴδει τὰ χάλια της καὶ νὰ γυρέψουν καὶ αὐτοὶ μαζί μας κάποια ἀλλαγὴ».

Διαλάλησε, δηλαδὴ, καὶ τὴν περίστασιν αὐτὴ ὁ Ἰδας τὴν πίστη του, τὴν κοινὴ πίστη ποῦ ἔχουν ὅλες οἱ ἐνεργητικὲς προσωπικότητες, ὅτι δὲν ἦταν ἀνάγκη ξεκινώντας γιὰ ἓνα σκοπὸ μεγάλο—γιὰ τὴν ἀνόρθωση λ. χ. τῆς παιδείας—νάχαμε ἀπὸ πρὶν στὴν τσέπη μας ὀλα ἔτοιμα, τὰ σχολικὰ βιβλία, τὰ προγράμματα, τοὺς φωτισμένους δασκάλους, τὰ νομοσχέδια, μὰ ὅτι οἱ λίγοι πιστοὶ ὀφείλουν νὰ πᾶνε μπρὸς βλέποντας καὶ κάνοντας, μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς θὰ

τοὺς ἀκολουθήσουν ἀργότερα οἱ πολλοὶ κι ὅτι στὸ τέλος θὰ φανοῦν καὶ εἰδικοί, γιὰ νὰ παρασκευάσουν κάθε φορά τὶς λεπτομέρειες.

Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα προσπάθησα ν' ἀνατρέψω τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ κ. Μπουντιώνα ὅτι εἶχαμε τάχα ἀπαιτηθεῖ παίρνοντας τὴν ἐπιθυμία μας ν' ἀλλάξει ἢ γλώσσα σὰ γεγονός, γράφοντας «Τὸ σχολεῖο τοῦ Ὀμίλου ἀναγκαστικά θὰ ἔχει σκοπὸ προπαγανδικὸ καὶ θ' ἀναπτύξει τὴν τάση ν' ἀποδείξει τὴν ποθητὴ ἀφομοίωση τοῦ γραπτοῦ μὲ τὸν προφορικὸ λόγο κατορθωτό, ὥστε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ βοηθήσει — ὅσο μπορεί — νὰ γίνει τὸ ταλύτερο γεγονός ἢ εὐλογημένη ἀφομοίωση. Μπορεῖ, λοιπόν, ἡ Ἐφορία καὶ τὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀπὸ τὸ σχολεῖο τῆς νὰ θεωρήσει ἀπαραίτητο, κι ὅμως νὰ μὴν ἀπατήθηκε φανταζόμενη τὴν ἀφομοίωση γεγονός».

Καὶ καθόριζα μαζί τοὺς σκοποὺς τοῦ σχολείου τοῦ Ὀμίλου, πού τ' ὀνόμασα γιὰ πρώτη φορά ἐπαναστατικὸ.

« Τὸ πρότυπο δημοτικὸ σχολεῖο, ἐπειδὴ δὲν πρόκειται νὰ σεβασθεῖ τουλάχιστο ἓνα ἀπὸ τὰ δεδομένα, πού ἐπιβάλλει στὸ σχολεῖο τῆς ἡ ἐποχῆς, (τὸν τύπο τοῦ γραπτοῦ λόγου) δὲν μπορεί νὰ εἶναι τὸ καλὸ σύγχρονο σχολεῖο. Μὰ φιλοδοξεῖ νὰ γίνει τὸ προδρομικὸ πρότυπο σχολεῖο, πού θὰ δείχνει τὸ τί μπορεί νὰ εἶναι καὶ νὰ κατορθώνει τὸ σχολεῖο μᾶς ἐρχόμενης ἐποχῆς, ἢ ὁποία θὰ ἔχει μεταβάλλει κατὰ ἓναν ὀρισμένον τρόπο ἓνα ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς σημερινῆς ἐποχῆς (τὸν τύπο τοῦ γραπτοῦ λόγου). Ἐπομένως τὸ θέλει ὁ Ἐκπ. Ὀμιλος τὸ σχολεῖο του προδρομικὸ — προπαγανδικό, γιὰ νὰ φωτίσει τὴν πολιτεία καὶ τὴν κοινὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους, ὥστε νὰ νοιώσουν ὅλοι τὴν ἀνάγκη νὰ μεταβληθεῖ ὁ τύπος τοῦ γραπτοῦ λόγου. Καὶ τὸ θέλει ὁ Ὀμιλος τὸ σχολεῖο του νὰ καταντήσῃ πρότυπον, ὅταν ἡ ἀφομοίωση τοῦ γραπτοῦ μὲ τὸν προφορικὸ λόγο θὰ εἶναι γεγονός. Γιὰ τοῦτο θεωρήσει τὴ λειτουργία σὰν **ἐθνικὸ πείραμα**».

Τὰ γράφαμε μ' ὄλη τὴν εὐλικρίνεια αὐτά, γιὰτὶ ἦταν ἀδύνατο νὰ φαντασθοῦμε!

1ο Ὅτι ὕστερ' ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια ἀνθρώποι, πού θὰ ἐνεργοῦσαν σὰν ἀντιπρόσωποι τῶν ἰδεῶν τοῦ Ὀμίλου, ἐνῶ καλοξέρανε ὅτι ἡ ἀφομοίωση τοῦ γραπτοῦ λόγου μὲ τὸν προφορικὸ δὲν εἶναι γεγονός, θὰ παρασύρονταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ βοηθήσουν τὴν ἀφομοίωση, ὥστε νὰ μεταβάλουν τὸ μέσο σὲ σκοπὸ καὶ ν' ἀποτολμήσουν τὴν ἀντιφιλελεύθερη, τὴν ἀντιεπιστημονικὴν τὴν χαοτικὴν γιὰ τὸ σχολεῖο πράξη νὰ **ἐπιβάλουν** ἐπαναστατικὰ τὸν ἀνέτοιμο γραπτὸ λόγο στὰ σχολεῖα μᾶς κοινωνίας ἀφώτιστης ἀνίδεης, μ' ἀντίθετη σκοτεινὴ θέληση, προτοῦ κἂν νὰ ἐτοιμάσουν διανοητικὰ καὶ ἠθικὰ μὲ στοιχειώδη φωτισμὸ τοὺς δασκάλους, τοὺς ὁποίους προσπάθησαν ἔπειτα ἀπὸ τὸ πραξικόπημα νὰ τοὺς κερδίσουν κομματικά, μὲ ὑποσχέσεις ὑλικῆς βελτιώσεως τῆς θέσεώς του.

2ον. Ὅτι ἔπειτα ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια θὰ παρασέρνονταν ὁ Ὀμιλος σὲ συζητήσεις, γιὰ νὰ καθορίσει τάχατε συνειδητὰ ὅλες τὶς λεπτομέρειες τοῦ σχολείου του τοῦ μελλοντικοῦ, πού δὲν πρέπει πᾶ νὰ εἶναι τὸ πρότυπο, γιὰ νὰ φωτισθεῖ ἡ σύγχρονη κοινωνία, ὥστε νὰ τὸ κάνει στὸ τέλος δικό της, μὰ πού θὰ εἶναι τὸ καλὸ σχολεῖο ἐνὸς καθεστῶτος κοινωνικοῦ, πού γιὰ νάρθει πρέπει νὰ πολεμηθεῖ πρὸ πάντων ἡ ἔννοια τοῦ Κράτους καὶ ν' ἀφανισθεῖ ἡ Ἐθνικὴ Συνείδηση.

Ὁ Ἰδας δὲν ὑπάρχει στὴ ζωὴ γιὰ νὰ καμαρώσει πικροχαμογελώντας τοῦ ἔργου τῶν εὐγενικῶν του προσπαθειῶν τὸ κατάντημα. Ἀπὸ μέρος μου ἓνα καθῆκον αἰσθάνομαι νὰ διαμαρτυρηθῶ. Τὸ ἐκπληρώνω.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ 1912 εἶχαμε, λοιπόν, κι ἐπίγνωση τῆς ἀπροετοιμασίας τῆς ἐκπαιδευτικῆς, καὶ ξέραμε ὅτι ἡ ἀφομοίωση τοῦ γραπτοῦ μὲ τὸν προφορικὸ λόγο θὰ γίνει μόνον μὲ τὸ μεταχείρισμα καὶ ὕστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸ. Ξέραμε ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἀπόφαση καὶ τὴ στάση τῆς πλειοψηφίας στὴ Βουλῆ, κι ἀπὸ τὴν ἠχὴ πού βρῖσκανε στὴν κοινωνία οἱ λόγοι τῶν ἔξω τῆς Βουλῆς θεωρουσῶν, ὅτι θὰ χρειασθεῖ προπαγάνδα πολύχρονη καὶ μελετημένη γιὰ νὰ φωτισθεῖ ἡ κοινωνία. Καὶ εἶχαμαι ἀκόμα πεισθεῖ, ὅτι τὸ Πρότυπο Σχολεῖο, τὸ πῶς πειστικὸ τῆς προπαγάνδας ἐπιχείρημα, οὔτε θὰ ἐπι-

τραπεῖ νὰ γίνει, οὔτε νὰ ἐπιδιώξομε τὴν ἴδρυσή του ὅπως-ὅπως ἔπρεπε.

Γι αὐτὸ κι ὁ Ὀμιλος δὴλώνε σχετικὰ στὴν ἀρχὴ τοῦ 1912, ὅτι θὰ ἐπιμείνει στὸ διαφωτισμό.—» Κι ἂν σήμερα ὁ δασκαλισμός, ὁ ἄλλος ἰδεολογικὸς κόσμος, πού ὡς τώρα βασιλεύει ἀποκλειστικά, μὲ τὰ μέσα πού μεταχειρίζεται μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἐπιμείνομε περισσότερο στὸ διαφωτισμὸ τῆς κοινωνίας καὶ νὰ σκάψομε βαθύτερα καὶ πλατύτερα τὰ θεμέλια πρὶν ἀρχίσομε νὰ χτίζομε τὸ σχολεῖό μᾶς, τίποτα ἄλλο δὲν κατορθώνει παρὰ νὰ συντελεῖ στὸ ξεκαθάρισμα τῶν νέων ἰδεῶν

Καὶ ἡ δὴλωση τελείωνε ἔτσι. —» Μὰ ἐκεῖνο πού μᾶς κάνει, ἐνῶ τὰ προβλήματα ὅλα, νὰ ὀρᾶμε μὲ θάρρος καὶ αὐτοπεποίθηση καὶ ἐλπίδες γλυκὲς γιὰ τὸ μέλλον, εἶναι ἡ ἐσώτερη καὶ ἀκλόνητη πίστη στὴ ζωτικότητα τῆς φυλῆς, ἡ προσδοκία κάποιας Ἑλλάδας πάλι φαινηστικῆς καὶ ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς . . . »

Ἡ πίστη στὴ ζωτικότητα τῆς φυλῆς, ἡ πεποίθηση στὸ ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τους θὰ εὐκολύνει τὴν Ἐθνικὴ σταδιοδρομία καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἀγνότητος τῶν προθέσεων τους, ἔδιναν τὸ θάρρος στοὺς πρωτεργάτες νὰ ἐξακολουθήσουν πρὸς σύντονα τὸ κοπιαστικὸ ἔργο τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ τῆς προπαγάνδας, βέβαιοι πὼς θὰ ὑπερνικήσουν στὸ τέλος τὰ ἐξωτερικὰ ἐμπόδια καὶ κάθε ἐσωτερικὴ τοῦ σωματείου ἀδυναμία.

Ὅσον ἀφορᾷ τὶς δυσκολίες γιὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς θετικῆς ἐργασίας, γιὰ τὸν εἰδικὸ σκοπὸ τοῦ Σωματείου ὑπολόγισαν, ὅτι θὰ τὶς ἀντίκρουζαν ἀποτελεσματικὰ μὲ τὸν ἐρχομὸ ἀπὸ τὴ Γερμανία δυὸ πολυτίμων ὁμοῖδεατῶν τοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδη καὶ τοῦ κ. Δ. Γληνοῦ. Οἱ δυὸ αὐτοὶ μὲ τὸν κ. Δελμοῦζο, πού εἶχε πρὶν ξεμπερδέψει ἀπὸ τὰ ἀκατανόμαστα καμώματα τοῦ ὄχλου τοῦ Βόλου, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, μὰ καλοὺς ἐκπαιδευτικούς πού εἶχαν προσέλθει, θὰ μπορούσαν νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὸν εἰδικὸ ἐκπαιδευτικὸ σκοπὸ.

Οἱ ἴδρυνται θὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ παραστέκονται στοὺς εἰδικούς, ἀφοῦ μὲ τὸ σωματεῖο καὶ τὸ κῦρος του τοὺς τοποθετοῦσαν ἀπάνω σὲ βᾶθρο στερεὸ καὶ ἀψηλὸ, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἡ φωνὴ τους μπορούσε ν' ἀκουσθεῖ ἀπ' ὄλους καὶ τὰ φῶτα τους νὰ φέξουν πέρα ὡς πέρα τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτεία.

Πραγματικὰ στὰ 1913 οἱ ἀναμενόμενοι φτάσανε. Καὶ ἀμέσως εἶδε τὸ φῶς ἡ πρώτη ἐκπαιδευτικὴ ἐργασία τοῦ Ὀμίλου «Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Ε. Ο. πρὸς τὸ Κεντρικὸ Ἐκποπτικὸ Συμβούλιο τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως».

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ περίπου τελειώνουν οἱ προσπάθειες τῶν πρωτεργατῶν, πού παρέδωσαν στοὺς εἰδικούς ἓνα καλοθεμελιωμένο σωματεῖο μὲ 650 μέλη. Τελειώνουν, οἱ προσπάθειες δηλαδὴ τῶν πρωτεργατῶν, τὸν καιρὸ πού οἱ εὐτυχισμένοι πόλεμοι εἶχαν ἀνυψώσει τὴν αὐτοπεποίθησιν τοῦ ἔθνους καὶ μὰ ἐσώτερη καὶ ἐπιταχτικὴ ἔθνικὴ ἀνάγκη καλοῦσε τὸν καθένα ν' ἀφισρωθεῖ στὰ κύρια ἔργα του, γιὰ νὰ βοηθήσει τὴ γενικὴ προοδευτικὴ πορεία τοῦ Κράτους.

Τὸ ὅτι τὸ Μᾶν ἀκόμα τοῦ 1913 μαζί μὲ τὸν κ. Δελμοῦζο καὶ τὸν κ. Τριανταφυλλίδη ἐκλέχθησαν ἐπιτροπὴ διοικητικὴ τοῦ Ὀμίλου καὶ οἱ τέσσαρες πρωτεργάτες του, δὲ σημαίνει καὶ ὅτι ἐξακολούθησαν νὰ διοικοῦν αὐτοὶ τὸ Σωματεῖο· μὰ σημαίνει ὅτι δὲν εἶχαν ἀκόμα ἀποτραβηχθεῖ, καὶ οἱ ἴδρυνται τοὺς ψήφισαν τιμητικὰ καὶ ἀπὸ συνήθεια.

Νόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπενθυμίσω λεπτομερέστερα τὶς προσπάθειες τῶν δυὸ πρώτων χρόνων, ἐπειδὴ ὁ κ. Μ. Τριανταφυλλίδης σὲ δυὸ περιστάσεις (Σὰν Πρόλογος. Τὸ ἔργο τοῦ Ὀμίλου 1915 Δ. Ε. Ο. Σελ. 1 — Σὰν Πρόλογος. Δέκα χρόνια 1921 Δ. Ε. Ο. Σελ. 1) ἐνδιαφερόμενος φαίνεται περισσότερο γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ δράσιν τοῦ Ὀμίλου, παραλείπει σχεδὸν καὶ ν' ἀναφέρει τὰ δυὸ πρώτα χρόνια. Γιὰ τὸν κ. Τριανταφυλλίδη τὸ ἔργο τοῦ Ὀμίλου ἀρχίζει μὲ τὸν Πρόλογον τοῦ Δελτίου 1913 πού δημοσιεύθηκε τὸν καιρὸ πού τὸ διεύθυνε πρὶν αὐτός, πρᾶγμα πού ἀπὸ τὴν πολλὴν του μετριοφροσύνη δὲν τὸ λέει.

(Ἀκολουθεῖ)

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ